

2 Ιουνίου 2013

Η επιθυμία του ουρανού

Ορθοδοξία / Πατερική Θεολογία

Άγιος Γρηγόριος Νύσσης

Αλλά για να μην κουράζεται μάταια ο νους, με το να απλώνεται στο άπειρο, θα σταματήσουμε να περιεργαζόμαστε τη φύση των υπερκειμένων αγαθών, γιατί είναι αδύνατο να την κατανοήσουμε. Από όσα εξετάσαμε, σχηματίσαμε κάποια έννοια του μεγέθους τους, και τόσο μόνο κερδίσαμε όσο να μην μπορέσουμε μ' αυτό να κατανοήσουμε αυτό που ζητάμε. Και όσο ανώτερο από τη γνώση μας πιστεύουμε πως είναι κατά τη φύση του το αγαθό, τόσο περισσότερο επαυξάνουμε το πένθος μας γι' αυτά, επειδή το αγαθό, από το οποίο έχουμε χωρισθεί, είναι τέτοιο και τόσο μεγάλο ώστε να μην μπορούμε να βαστάξουμε ούτε τη γνώση του. Και όμως κάποτε οι άνθρωποι βρισκόμαστε σε τέτοια κοινωνία με τον Θεό, που ξεπερνάει κάθε δύναμη ικανή, για να καταλαβαίνει. Και τόσο βαθιά μέσα στη φύση μας βρισκόταν το αγαθό εκείνο, που είναι πάνω από κάθε έννοια, ώστε διαμορφωμένος σύμφωνα με την πρωτότυπη εικόνα, από την πανομοιότυπη εξομοίωση να φαίνεται πως είναι άλλος άνθρωπος. Γιατί όσα σκεπτόμαστε τώρα με τον νου για το αγαθό, όλα αυτά υπήρχαν και στον άνθρωπο. Είχε δηλαδή ο άνθρωπος και την αφθαρσία και τη μακαριότητα και την αυτοκυριαρχία και την ελευθερία. Δεν είχε τη λύπη και τις φροντίδες της ζωής. Βρισκόταν πιο κοντά στον Θεό, και με την καθαρή και ελεύθερη από κάθε προπέτασμα διάνοια έβλεπε το αγαθό. Όλα αυτά υπαινίσσεται σε μας ο λόγος της δημιουργίας του κόσμου με λίγα λόγια, όταν λέγει ότι ο άνθρωπος πλάσθηκε κατ' εικόνα του Θεού, και ότι ζούσε στον Παράδεισο και απολάμβανε τα εκεί φυτευμένα δένδρα. Των δένδρων δε εκείνων καρπός ήταν η ζωή και η γνώση και τα παρόμοια.

Αν υπήρχαν σε μας αυτά, πώς είναι δυνατόν να μη θρηνήσεις για τη συμφορά, όταν παραβάλλεις και συγκρίνεις την τότε μακαριότητα με τη σημερινή αθλιότητα; Αυτός που ήταν υψηλός, ταπεινώθηκε. Αυτός που πλάσθηκε σύμφωνα με την εικόνα του επουρανίου, έγινε χώμα. Ο προορισμένος να βασιλεύει, έγινε δούλος. Ο δημιουργημένος αθάνατος, καταστράφηκε από τον θάνατο. Αυτός που απολάμβανε την τρυφή του Παραδείσου, μεταφέρθηκε σε τούτο το νοσηρό και κουραστικό μέρος. Τη συντροφιά της απάθειας την αντάλλαξε με τούτη την κουραστική και θνητή ζωή. Ο ελεύθερος και αυτόνομος έχει τώρα κυριευτεί από τέτοια και τόσα κακά, ώστε να μην είναι εύκολη ούτε η απαρίθμηση των τυράννων μας. Γιατί καθένα από τα πάθη, που έχουμε μέσα μας, όταν επικρατήσει, εξουσιάζει αυτόν που υποδουλώθηκε. Και όπως ένας τύραννος, άμα καταλάβει την ακρόπολη της

ψυχής, κακοποιεί τους υπηκόους με τους ίδιους τους υποδουλωμένους, χρησιμοποιώντας καταχρηστικά ως υπηρέτες τους λογισμούς μας προς το συμφέρον του· έτσι ο θυμός, έτσι ο φόβος, η δειλία, η θρασύτητα, το πάθος της λύπης και της χαράς, το μίσος, η φιλονικία, η ασπλαχνία, η σκληρότητα, ο φθόνος, η κολακεία, η μνησικακία, η απονιά και όλα τα πάθη, που από την αντίθεσή τους προς εμάς εννοούνται, είναι μια απλή απαρίθμηση μερικών τυράννων και εξουσιαστών, που υποτάσσουν στην εξουσία τους την ψυχή σαν αιχμάλωτη. Αν θελήσει κανείς να σκεφθεί και τις σωματικές συμφορές, που έχουν συμπλεχθεί και στριφογυρίζουν με τη φύση μας, εννώ τις ποικίλες και παντοειδείς μορφές των ασθενειών, από τις οποίες αρχικά δεν είχε πείρα ο άνθρωπος, θα πλεονάσει πολύ περισσότερο το δάκρυ, βλέποντας παράλληλα τα λυπηρά και τα αγαθά και συγκρίνοντας τα κακά με τα καλύτερα.

Τούτο, λοιπόν, φαίνεται να διδάσκει με τρόπο μυστικό ο Κύριος, όταν μακαρίζει το πένθος, το να προσβλέπει δηλαδή η ψυχή προς το αληθινά αγαθό και να μην καταποντίζεται μέσα στην πραγματική ψευτιά της ζωής. Γιατί δεν είναι δυνατόν ούτε να ζήσει χωρίς δάκρυα όποιος εξετάζει με προσοχή τα πράγματα, ούτε να νομίζει, όποιος έχει απορροφηθεί από τις ηδονές του βίου, πως είναι βυθισμένη στα λυπηρά, όπως μπορούμε να το διαπιστώσουμε αυτό στα άλογα ζώα. Γι' αυτά είναι άθλια η σωματική τους κατασκευή. Γιατί τί είναι αθλιότερο από τη στέρηση του λόγου; Αυτά δεν έχουν καμιά αίσθηση της συμφοράς τους, αλλά η ζωή τους κυλάει με κάποια ηδονή. Ο ίππος π.χ. χλιμιντρίζει περήφανα και ο ταύρος διασκορπίζει τη σκόνη με τα πόδια του, το γουρούνι σηκώνει το τρίχωμα της ράχης, τα σκυλιά παίζουν, τα μοσχάρια πηδούν εδώ και εκεί. Είναι δυνατόν να δεις σε καθένα από τα ζώα, να δείχνει την ηδονή μέσα από μερικά σημάδια. Σ' αυτά τα ζώα, αν υπήρχε η κατανόηση της αξίας του λόγου, δεν θα περνούσαν την άλαλη και άθλια ζωή τους μέσα στην ηδονή. Το ίδιο συμβαίνει και με εκείνους τους ανθρώπους, που δεν έχουν καμιά επίγνωση των αγαθών, τα οποία έχει αποστερηθεί η φύση μας. Γι' αυτούς η διασκέδαση της παρούσας ζωής βρίσκεται στην ηδονή.

Το αληθινό κάλλος.

Ποιός λόγος μπορεί να περιγράψει πόση είναι η ζημιά από την αποτυχία της προσπάθειας για την απόκτηση του αγαθού; Τί περισσότερο να σκεφτείς με τον νου; Πώς να φανερώσεις και να περιγράψεις το άρρητο με το λόγο και το ακατάληπτο με τον νου; Αν όμως έχει κανείς καθαρίσει τόσο καλά το μάτι του νου, ώστε να μπορεί να βλέπει κάπως αυτό που ο Κύριος υπόσχεται στους Μακαρισμούς, θα περιφρονήσει κάθε ανθρώπινο λόγο, επειδή αδυνατεί να εκφράσει αυτό που σκέφθηκε. Αλλά αν παραμένει κανείς δεμένος ακόμη με τα σωματικά

πάθη και σαν από κάποια ασθένεια έχει κλειστά τα μάτια της ψυχής εξαιτίας της εμπάθειας, αποβαίνει και για τον λόγο αυτόν ανώφελη όλη η ρητορική δύναμη. Γιατί για τους αναίσθητους είναι το ίδιο, είτε μειώνεις είτε υπερτονίζεις διά των λόγων τα θαύματα, όπως συμβαίνει και με την ηλιακή ακτίνα για τον εκ γενετής τυφλό, για τον οποίο είναι περιττή και ανώφελη η περιγραφή του φωτός με λόγια· γιατί δεν είναι δυνατό με την ακοή να φωτίσει η λάμψη της ακτίνας. Κατά παρόμοιο τρόπο χρειάζεται στον καθένα να έχει ειδικά μάτια προκειμένου περί του πνευματικού και αληθινού φωτός, για να ιδεί εκείνο το κάλλος. Αυτό, εκείνος που το είδε κατά θεϊκή παραχώρηση και με τρόπον ανερμήνευτο, κρατάει στο βάθος της συνείδησης την έκπληξη. Εκείνος όμως που δεν το είδε, δεν θα μπορέσει να γνωρίσει τη ζημιά αυτών που στερήθηκε.

Πώς να του περιγράψει κανείς το αγαθό που του διαφεύγει; Πώς να του δείξει κανείς το ανέκφραστο; Δεν γνωρίζουμε λέξεις ιδιαίτερες που να αποδίδουν εκείνο το κάλλος. Δεν υπάρχει μεταξύ των όντων κανένα υπόδειγμα αυτού το οποίο ζητάμε. Αλλά ούτε με τη σύγκριση είναι δυνατό να προσδιοριστεί αυτό. Ποιός συγκρίνει με τον μικρό σπινθήρα τον ήλιο; Ή ποιός παραβάλλει τη μικρή σταγόνα με τους απέραντους ωκεανούς; Γιατί η αναλογία που υπάρχει μεταξύ της μικρής σταγόνας και των τεράστιων υδάτινων όγκων των αβύσσων και της μικρής σπιθούλας με τη μεγάλη ηλιακή ακτίνα, η ίδια διατηρείται και για όλα εκείνα τα οποία θαυμάζουν οι άνθρωποι ως καλά σε σχέση με εκείνη την ωραιότητα, η οποία εννοείται γύρω από το πρώτο αγαθό και το πέρα και πάνω από κάθε αγαθό.

Με ποιόν τρόπο, λοιπόν, θα παραστήσει κανείς το μέγεθος της ζημιάς σ' αυτόν που υπέστη αυτή τη ζημιά; Νομίζω ότι ο Δαβίδ με τρόπο καλό εκφράζει αυτή την αδυναμία. Επειδή κάποτε ανυψώθηκε διά του νου με την δύναμη του Αγίου Πνεύματος και, ωσάν να υπερέβη ο ίδιος τον εαυτό του, είδε εκείνο το απερίγραπτο και ασύλληπτο κάλλος στην κατάσταση αυτής της μακάριος έκστασης· και είδε βέβαια όσο είναι δυνατό να ιδεί άνθρωπος, όταν απαλλαγεί από τα σωματικά προκαλύμματα και εισχωρήσει με τον νου μόνο στη θεωρία των νοητών και των ασωμάτων. Και επειδή λαχτάρησε να πει κάτι αντάξιο με αυτό που είδε, έβγαλε εκείνη την κραυγή, που όλοι επαναλαμβάνουν, λέγοντας ότι «κάθε άνθρωπος είναι ψεύστης» (Ψαλ. 115, 2). Αυτό δε, όπως εγώ το εξηγώ, σημαίνει ότι κάθε άνθρωπος που με λόγια επιχειρεί να ερμηνεύσει το απερίγραπτο φως, είναι πραγματικά ψεύστης· όχι γιατί μισεί την αλήθεια, αλλά γιατί αδυνατεί να την περιγράψει. Επειδή την μεν ορατή ωραιότητα, όση εμφανίζεται εδώ κάτω γύρω από τη δική μας ζωή, είτε στα άψυχα σώματα είτε στα έμψυχα με κάποια χρώματα φανταχτερά, διαθέτουμε αρκετά δυνατή όραση και για να την θαυμάσουμε και για να την αποδεχθούμε και για να την γνωστο-ποιήσουμε και σε άλλον, ζωγραφίζοντας με την περιγραφή διά των λέξεων σαν σε εικόνα αυτήν την

ωραιότητα με τον λόγο. Εκείνο όμως του οποίου το αρχέτυπο υπερβαίνει την κατανόηση, πως να το αποκαλύψει ο λόγος, όταν δεν βρίσκει τρόπο περιγραφής· αφού δεν μπορούμε να μιλήσουμε για χρώμα, ούτε για σχήμα, ούτε για μέγεθος, ούτε για αρμονία μορφής, και γενικά ούτε καμιάν άλλη παρόμοια φλυα-ρία; Γιατί το άμορφο και ασχημάτιστο και ξένο από κάθε μεγεθυντικότητα και από όλα όσα εμφανίζονται γύρω από την ύλη και τις αισθήσεις, αυτό που στέκεται, μακριά, πώς μπορεί κανείς να το γνωρίσει διά μέσου αυτών τα οποία γίνονται αντιληπτά με την αίσθηση μόνο;

Αλλά αυτό δεν είναι λόγος να απελπιζόμαστε ότι θα μείνει ανικανοποίητη η επιθυμία μας, επειδή φαίνεται να ξεπερνάει την αντιληπτική μας δύναμη. Αντίθετα· όσο ανώτερο και μεγάλο αποδείχθηκε με την περιγραφή αυτό που επιθυμούμε, τόσο περισσότερο επιβάλλεται να ανυψώνουμε τον νου και να τον αναφέρουμε ανάλογα με το μέγεθος του ζητουμένου, ώστε να μη μείνουμε εντελώς αμέτοχοι της κοινωνίας του αγαθού. Γιατί είναι μεγάλος ο κίνδυνος να παύσουμε τελείως να το σκεπτόμαστε, για το λόγο ότι είναι πολύ υψηλό και απερίγραπτο, αφού δεν θα στηρίζουμε τη γνώση του σε κανένα από τα γνωστά.

(Αγίου Γρηγορίου Νύσσης, Μυστική Θεολογία, επιλογή κειμένων, εκδ. Επέκταση σ.103-109. 145-151).

<http://bit.ly/130mWTz>